

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Regvla Morvm Sive Tractatvs Bipartitvs De Sufficienti Ad
Conscientiam Rite Formandam Regvla In Quo Usus
Cujusvis Opinionis Practice Probabilis Convincitur Esse
Licitus**

Terillus, Antonius

Leodii, 1678

Quæst. LIII. Vtrùm per ipsum non invenire veritatem satis sovantur dubia
conscientiæ?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77827](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77827)

QUAESTIO QUINQUAGESIMA- TERTIA.

*Utrum per ipsum non invenire veritatem satis solvantur
dubia conscientia?*

HUNC titulum *quasi. 6. libri 4.* proponit Celladeus, in qua robuscum maxima ex parte consentit, ponitque assertionem, per quam destruit, quod antea edificaverat, suaeque priori doctrinae re ipsa contradicit. Hoc ut clarius probem, simulque quaestioni proponit respondeam, sit

ASSERTIO PRIMA.

Quando non inventio veritatis fundat ejusdem inventionem, dubia conscientia recte solvantur per ipsam non inventionem.

solent, aliter de dubiis circa jus, aliter de dubiis circa factum loquantur. De illis universaliter enunciant, quod dubium per non inventionem post debitam diligentiam recte solvatur. De istis e contrario dicunt, talem non inventionem universaliter non sufficere, quia per illam, sive solam, sive cum aliis principis conjunctam, veritas non invenitur.

5. Doctrinam hanc Celladeus hoc loco approbat, quia expressè docet, omnem legem, sive naturalem sive positivam divinam, esse repetibilem ab eo, qui sufficientem diligentiam adhibuit; ideoque concludit, veritatem in eo casu per non inventionem inveniri. At loquendo de rebus facti aliter enunciat, & verum est quod dicit, nempe veritatem facti, universim loquendo, erui non posse per hoc, quod per sufficientem diligentiam non invenitur. Disparitas est, quia leges sunt universales, perpetuae vel diuturnae, & fixae. Contra verò facta sunt particularia, contingentia, varia. Unde in illis, non in istis, veritas ex ipsa non inventionem eruitur. Haec prosequitur Celladeus, & hanc diversitatem bene illustrat, ostenditque legem ex sua natura scilicet rem esse quam factum. Tamen bene observat, factum esse posse tale, ut aliquando ex illius post debitam diligentiam non inventionem veritas ipsa sufficienter invenitur. In tali autem casu, dubium conscientiae etiam in rebus facti bene solvitur per non inventionem. Sic dicimus, scrupulosos non obligari ad repetendum seu dicendum Psalmum vel Horam, de quibus dubitant, an ea recitaverint; quia in talibus non memoria de recitatione arguit recitationem extitisse. Scrupulosi enim in hac materia raro aut numquam horam omittunt, quin probe sciant, se illam non recitasse. Itaque tales ex sola non inventionem non recitationis recte & probabiliter inferunt, eam non contigisse, sed recitationem factam fuisse. Aliter dicendum de non scrupulosis; illi enim potius inferunt non recitationem, si non meminerint recitationis, quia raro contingit eos dubitare de recitatione, si verè recitaverint.

Disparitas in jure & in facto, in ordine ad arguendum à non inventionem.

Non inventio utilis est scrupulosis ad conscientiam formandam etiam in materia facti.

6. Ex his concludit Celladeus, obligationem in istis casibus non ex eo cessare, quod sumus in ladei dubio, & in dubio possessio stet pro libertate, (alioquin conscientia dubia numquam obligaret, quod est contra omnes) sed quia ex non inventionem, post sufficientem diligentiam, recte concludimus (sunt verba ipsius) *vel legem non existere, vel si humana est, non fuisse sufficienter promulgatam.* Haec doctrina vera est, quoad secundam partem, sed quoad primam est falsa; obligatio enim in hoc casu ex eo etiam cessat, quod in materia juris possessio stet pro libertate, quae

Error Celladei.

M 2 propter

2. **H**ANC assertionem Celladeus ponit, & sic bene probat. Unica & recta dubii solutio est inventio veritatis dubitatae. Ergo si quis ex non inventionem veritatis possit recte existimare, si fuisset, inveniret, utique ex non inventionem invenit veritatem, & dubium solvit. Sic enim arguit. *Si fuisset invenissem. Non inveni. Ergo non est.*

3. Haec assertio, ut jacet in terminis, vera est. Sed, nisi explicetur juxta communem doctrinam, inutilis est ad praxim, quia nondum traditur regula, aut indicatur modus cognoscendi, quae demum & qualis esse debeat non inventio, ut per ipsum non invenire veritatem veritas invenitur. Communis utique opinio est, quod in materia juris & legum obligatio cesset, quando post sufficientem diligentiam veritas non invenitur. Ratio est, quia non inventio veritatis ejusmodi post sufficientem diligentiam fundat sufficientem ejusdem inventionem. Recte enim sic arguetur. Si lex talis lata & sufficienter promulgata fuisset, utique veritas talis legis inventa fuisset per sufficientem diligentiam adhibitam. At lex per talem diligentiam non invenitur fuisse lata, nedum promulgata. Ergo vel non est lata, vel non est sufficienter promulgata & proposita. Ergo cessat obligatio; quia lex non lata, aut, si lata, non sufficienter promulgata, nullam obligationem inducit.

4. E contra in materia facti, universaliter loquendo, dubia conscientiae non recte solvantur per non inventionem, etiam post exactam diligentiam; quia saepissime ex non inventionem illa formari nequit rationabile iudicium, quod factum illud non extet, quamvis veritas illius etiam per summam diligentiam non invenitur. Hinc est, quod Theologi, qui universaliter loqui, & generales pro moribus formandis regulas ponere

R. P. A. Terilli, Regula morum. PARS II.

Mala Celladei illatio.

propter hoc ipsum excusatur, quod, post sufficientem diligentiam, nullam obligationem restringentem inveniit, & ex hoc ipso argumento recte concluditur negatio obligationis, etsi intellectus ad aliud non respiciat. Sed quid? Sequitur ne hinc, conscientiam dubiam nunquam obligare? Ita quidem contendit Celladeus; sed fallitur, quia aliquando possessio non faveat libertati; sed legi, ut plerumque evenit in rebus facti. Ergo ex hoc quod in materia juris titulus possessionis libertati faveat in dubio, quando veritas per debitam diligentiam non invenitur, non sequitur, conscientiam in omni dubio ex titulo possessionis formari posse. Præterea conscientia dubia semper quidem obligat ad tutiora, sed tunc solum obligat, quando manet dubia. Quod si dubium tollatur, tunc sicut conscientia non amplius manet dubia, ita nec manet conscientia dubia obligatio.

ASSERTIO II.

Non inventio veritatis non sufficit ad solvendum dubium conscientia, nisi veritas de non obligatione legis per eam non inventionem aliquo modo inveniat.

Non inventio veritatis qualis esse debeat?

7. PROBATUR. Nisi homo in dubio constitutus, tandem inveniat se non obligari, iudicetque opus esse licitum, proculdubio peccat. Ergo non inventio veritatis nunquam sufficit ad deponendum dubium, nisi homo per eam tandem inveniat veritatem de non obligatione. Porro dum agimus hic de veritatis inventionem, non loquimur de certa & evidenti ejusdem persuasionem (hæc enim in rebus moralibus non requiritur) sed sufficit iudicium probabile, quo res absolute credatur esse licita; per ejusmodi enim iudicium conscientia rationabiliter ac inculpabiliter formatur, dubiumque deponitur, ut patet.

Rigidissima Cell. de opinio.

8. Cæterum in eo valde displicet Celladeus, quod doctrinam hæc assertionibus contentam, & à se etiam pro vera habitam, tali restrictione limitet, ut ea pro conscientia in directione ac pro praxi nil valeat. Afferit enim paucos esse, qui vel probabiliter dicere possint, se sufficientem diligentiam adhibuisse. Unde inferit, non satis esse Confessorem aut Theologum adjisse, aut rusticos Parochum consuluisse, quia non quivis Theologus, aut Confessarius, vel Pastor facit assertum suum probabile; alioquin non esset, cur Episcopi sufficientes adhibere tenerentur, quia quivis sufficeret. Præterea quilibet Parochus esset regula indefectibilis morum, & non culpæ; quod ait absurdum esse ex iis, quæ lib. 1. quæst. 7. tradidit.

Impugnatur dicta opinio.

9. Displicet hæc inquam, quia quamvis non omnis Theologus, aut Parochus, vel Confessarius semper reddat suam opinionem probabilem, quando illa scitur esse nova, aut contra torrentem aliorum, vel videtur Scripturæ aut bonis moribus, vel fidei contraria, &c. tamen quando Theologi, Parochi, aut Confessarii communiter habentur sufficientes & apti suo muneri, indubitanter dico, assertum talis viri in dubiis communibus esse intrinsece probabile, maxime respectu idiotarum; quia haud dubie idiotæ talem regulam sequentes plerumque non errant; siquidem talium virorum responsa plerumque vera sunt. Ergo qui talem regulam sequitur, ubique sequitur regulam verè & positivè probabilem, etiam in sensu Celladei, qui proinde hac in re propriæ opinioni contradicit.

Et sanè quis non videt, rusticos ad Parochum sibi præpositum recurrentes (maximè quando publice habetur vir sufficientis doctrinæ) hæc obligationi satisfacere? Nonne ad eos accedunt, quos Deus pro conscientiarum directione ipsi præposuit? Quid ergo ultra requiritur ut agant? An ut ad civitates recurrant, Doctoremque collegia pro suorum dubiorum solutione congregent? Nil hoc absurdius cogitari potest. Ergo hoc sufficit, nisi fortè aliquando ob peculiarias quasdam exceptiones Parochus vel Confessarius doctrina vel probitate sufficienti carere præsumatur.

10. Quod autem dicit de Episcopis, contra ipsum facit; nam illi hæc ipsa de causa tenentur curam adhibere, ut viros ad populum erudendum sufficientes in animarum Pastores promoveant. Ergo rudes, eo ipso quod Episcopos suo munere recte functos rationabiliter præsumant, & possunt & debent suis pastoribus fidem dare, quando in dubiis suis eos consulunt; nisi adsit peculiaris aliqua exceptio, eò quod Pastor dicat aliquid contra receptos Ecclesiæ mores, vel aliquid prorsus inauditum, quod fidei, aut bonis moribus contrarium videatur. Hinc evidenter sequitur, Parochos vulgares non esse indefectibiles in moribus regulandis, cum ipsi non solum errare, sed tam exorbitanter errare possint, ut fideles, etiam idiotæ, illis fidem negare teneantur. Cæterum infallibile est, subditos sequentes doctrinam suorum Parochorum excusari, quando bona fide dictis illorum fidem habent, nec adsint circumstantiæ, ob quas merito dubitent an suo officio ritè fungantur. Et sanè totum hoc sequitur ex ipsa Celladei doctrina, quia rudes, taliter bona fide ex Confessarii consilio operantes, sequuntur regulam plerumque non errantem. Cum ergo bona fide procedant, nec ullam dubitandi causam habeant, haud dubie excusantur, quia vel non errant, vel, si errant, invincibiliter errant. Porro de nullitate præsentis illius infallibilitatis in quocumque Doctore, fusè actum est supra quæst. 14.

ASSERTIO III.

Doctrina Celladei hic tradita contrariatur assertionibus & rationibus, quas antea tradidit tamquam possissima præcipua suæ opinionis fundamenta.

II. PROBATUR. Auctores benignæ sententiæ in eo potissimum fundantur, quod quamvis intellectus, stante æquali probabilitate directa de honestate & inhonestate rei, non assurgat, neque si illa æqualitas affirmetur assurgere possit ad formandam conscientiam ex vi talis probabilitatis; nihilominus idem intellectus ex vi principiorum reflexorum assurgere potest ad conscientiam formandam, & ad concludendū, nullam esse obligationem abstinendi ab opere, sed illud licitè poni posse. Assignamus autem varias vias, quibus quæstio hac ratione determinari, & conscientia rationabiliter formari potest. E contra Celladeus doctrinam hanc lib. 3. quæst. 9. & alibi sæpe rejicit, contrariamque ut valde fundamentalem exaggerat, eò quod nullus dari possit locus hujusmodi discursui reflexo, quando veritas directe determinari nequit. Hic autem veritate convictus, nullo cogente, fugit ad discursum reflexum, & ex eo expressè assertit conscientiam ritè formari, quamvis ex vi considerationis directæ remaneat dubia,

dubia, & veritas inveniri non possit. Sic enim arguit. Si fuisset veritas, invenissem. Non inveni. Ergo non est. Hic discursus plane reflexus est, nec alium ad suam assertionem firmandam adhibet. Ergo & in modo arguendi, & in absoluta contrarium traditione sibi ipsi repugnat, & contradicit.

Alia Celladei contradictio.

12. Rursus sententia benigna in eo etiam principaliter fundatur, quod, in casu parisi probabilitatis directae pro utraque parte contradictionis, lex aut non existat, aut non sit sufficienter promulgata; quae ratio est adeo patens & efficax, ut veritatem persusum evincat. Hanc doctrinam Celladeus maximo conatu impugnat lib. 3. quaest. 8 & alibi, magnumque suae doctrinae praesidium in huius nostri fundamenti impugnatione collocat. Et, quod plus est, in hac ipsa quaest. §. 2. vult talem non promulgationem non habere locum, etiam in casu, quando lex per sufficientem diligentiam non invenitur; nam tota quaestio procedit ex suppositione debite diligentiae adhibita. Expressè enim sic concludit. Ergo non inventio fundat inventionem. Idud porro de lege non facta promulgata explosum est lib. 3. & de lege naturae & divina explosum est latè parte 2. Vult ergo promulgationem non habere locum in hac quaestione, idque vel universaliter, vel certè restrictè ad legem humanam; quia si sermo restringatur ad legem divinam aut naturalem, expressè dicit, se de illis nondum egisse, sed pollicetur, se latè acturum parte 2. Et tamen ac si nil horum aut dixisset, aut cogitasset, paulò post in eodem §. diserte concludit, obligationem in casu praesentis quaestionis cessare quidem, non quia sumus in dubio (sunt verba ipsius) & in dubio possidet libertas, ut quidam loquuntur, sed quia ex facta diligentia & non inventione rectè concludimus, vel legem non esse, vel si humana est, non fuisse satis promulgatam. Ecce tandem expressè taceatur, argumentum à non inventione veritatis post diligentem indagationem rectè probare, legem humanam aut non existere, aut sufficienter promulgatam non esse. At hoc est, quod nos etiam dicimus, & in quo fundamur. Et tamen hoc ipsum est, quod ipsemet in hac quaest. paulò ante rejecerat ut insufficientis, & explosione dignum; nam ex contextu apparet, quod explosio doctrinae de lege non promulgata, de qua loquutus est lib. 3. sumi debeat universaliter, aut certè restrictè ad legem humanam. At quocumque modo sumatur illa ejus doctrina, maxime illa, quam ultimo loco hic adducto proponit, nimis aperte prioribus contradicit; quia particulare affirmatum non solum contradicit eidem particulari negato, sed etiam contradicit propositioni uni-

versaliter neganti quod illa particularis asserit.

13. Cæterum errat Celladeus, si putet, argumentum hoc valere quidem in lege humana, non autem in lege divina & naturali; nam potius è contrario vni habet in illis; maxime quando veritas à multis probisque viris diu quaesita fuit. Ratio est, quia jus naturæ ita nobis inditum est, ut facile innotescat; ideo enim dicitur jus naturæ, quia solo naturæ lumine innotescit. Ergo si viri docti & probi diu quaerant legem ejusmodi, & non inveniunt, manifestè præsumendum est, talem legem aut non existere, aut nobis satis promulgatam non esse. Ergo ex non inventione post factam diligentiam hæc veritas invenitur, Quod lex ejusmodi aut nulla sit, aut non sit nobis sufficienter declarata & promulgata.

Argumentum à non inventione ad non promulgationem æque valet in omni lege.

14. Idem valet de lege divina positiva, quæ non est facilius reperibilis, quam lex humana; quia nec in se, nec in modo suæ promulgationis est nobis notior, quam lex humana. Non est notior in se, sed potius minus nota, cum per omnes sit de objectis minus notis, minus que discernibilibus, quam lex humana. Non in modo suæ promulgationis, quia illa utrobique perficitur per homines humanis vocibus utentes. Voces autem illæ in utraque lege eisdem æquivocationibus & exceptionibus subjacent, ut patet. Unde videmus Auctores pios & peritos non minus dissentire de legibus positivis divinis, quam de humanis. Præterea leges humanæ scripto traduntur, & in codicem rediguntur, ex quo facile est ipsam legem originalem, aut copiam authenticam habere. E contrario, divinæ leges, quando primum declaratae fuerunt, ore tenus tantum, & non ex scripto traditæ sunt; eademque eodem modo etiamnum tradi solent infidelibus, quando ad fidem convertuntur. At iste modus tradendi & cognoscendi leges ex se majori erroris & ignorantiae periculo subjacet, quam quando leges omnes sunt scriptæ, & in codice continentur. Ergo lex divina positiva non est magis reperibilis quam humana. Ergo malè asserit Celladeus hanc posse, illam post debitam diligentiam adhibitam ignorari non posse. Vel enim utraque, vel neutra, vel, si ulla diversitas sit, potius divina quam humana ignorari potest post debitam diligentiam. Ergo ex non inventione post debitam diligentiam tam de lege divina positiva quam de humana rectè concluditur, quod aut non existat, aut sufficienter promulgata & declarata non fuerit.

Lex positiva divina non est cognoscibilior lege humana.

15. Hæc dicta sunt ad quaest. 6. Omittam autem examinationem quaest. 7. quia ad rem praesentem non videtur quidquam conducere. Quare ad alia progrediendum est.

M 3

QUÆ.